

ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЗАСОБАМИ СВІТОВОГО ФОЛЬКЛОРУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності та необхідності формування полікультурної свідомості та толерантності з самого раннього віку.

Ключові слова: полікультурне виховання, міжкультурний діалог, культурний плюралізм, інтеграція культур і народів.

Актуальною проблемою сучасної педагогічної теорії і практики є полікультурне виховання дітей. Так, у Державній національній програмі

"Освіта (Україна ХХІ століття)" особливу увагу акцентовано на прищепленні дітям шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій всіх народів, що населяють Україну; у Національній доктрині розвитку освіти в Україні в ХХІ столітті зроблено акцент на формуванні особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, підготовлена до життєдіяльності у динамічному світі. У цьому зв'язку, саме полікультурне виховання сприятиме формуванню у дітей як етнічної ідентичності, так і розумінню ними культурних відмінностей між людьми. Коректність вирішення цих проблем передбачає високий ступінь толерантності, готовності до міжкультурного діалогу та співробітництва.

Залучення дитини до світу людських цінностей забезпечує формування толерантності, усвідомлення дитиною своєї приналежності до світових культурних цінностей.

Очевидно, що багатокультурне суспільство відчуває потребу у новому світогляді, спрямованому на інтеграцію культур і народів з метою їх подальшого зближення та духовного збагачення. Все це обґрунтовує значущість полікультурної освіти, метою якої є формування людини культури, творчої особистості, здатної до активного та продуктивного життя у полікультурному середовищі.

Розширення масштабів міжкультурної взаємодії у сучасному світі настійно вимагає розвитку полікультурних складових дошкільної освіти, підвищення вимог до оволодіння світовою культурною спадщиною та іноземних мов. Перехід до полікультурного співробітництва, від діалогу до полілогу культур передбачає не тільки наявність бажання зрозуміти свого сусіда по загальному планетарному дому, але і наявність бажання оволодіти його мовою. Значна увага останнім часом приділяється питанням, пов'язаним із використанням мови у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу, тому у багатьох дитячих садках вивчається англійська мова, офіційна мова міжкультурного та дипломатичного спілкування.

В педагогічній науці проблема формування у підростаючого покоління толерантності найбільш активно почала розроблятися з 90-х років ХХ ст.. Толерантність як явище мультикультурної комунікації розглядається у роботах В. Зінченко, В. Зусман, В. Малікова; соціальна толерантність як визнання рівноправного існування "іншого" і як основа продуктивного спілкування та взаємодії між людьми розкрита у дослідженнях А. Погодіної та П. Степанова. Досліджуються проблеми впливу мистецтва та дитячої творчості на формування та виховання шанобливого ставлення до інших народів та культур (Т. Шпикалова, М. Барамбеков, Р. Махиев).

Особливий вклад у вивчення проблеми педагогічної діяльності в поліетнічному та полікультурному середовищі внесли російські вчені: О.Гукаленко, Г.Дмитрієв, М.Кузьмін, В.Собкін, П.Супрунова, В.Тишков та ін. Серед українських науковців окремі аспекти полікультурної освіти знайшли відображення в працях В.Баркасі, Л.Голік, І.Зязюна, В.Каврайського, М.Красовицького, О.Кузнецової, Г.Онкович, О.Сухомлинської,

Н.Терентьевої та ін. У результаті вивчення феномену полікультурності українськими науковцями (І.Лощенова, Н.Терентьева та ін.) було встановлено, що полікультурне виховання – це одночасне набуття знань та відповідне виховання, "передача більш точної та докладної інформації при повазі до груп меншин, подоланні упереджень та заохоченні терпимості..." [5].

Розглядаючи проблему культурної і політичної взаємодії різних народів, для визначення феномену полікультурності, автори оперують різними поняттями. До найбільш уживаних можна віднести такі, як: полікультурність, мультикультуралізм, культура міжнародного спілкування, багатокультурність тощо. Багатоплановий аналіз психолого-педагогічних досліджень, сучасної освітньої та виховної практики засвідчує, що поняття "полікультурне виховання" не має єдиного визначення. З'ясовано лише окремі аспекти цієї проблеми. Проблематика полікультурного виховання знаходиться в центрі уваги Європейської спільноти порівняльної педагогіки, а також займає досить помітне місце в діяльності вчених ближнього зарубіжжя.

Не зважаючи на соціальне замовлення суспільства, доведену сенситивність дошкільного віку до засвоєння цінностей, потребу в освоєнні технологій формування толерантності старших дошкільників, досліджень з проблеми формування толерантності дітей старшого дошкільного віку явно недостатньо. [1, с. 221].

Метою статті є висвітлення та аналіз на основі наявних досліджень процесу полікультурного виховання, яке спрямовується на формування толерантності в дитячому віці.

В сучасних умовах, в епоху глобалізації, коли відокремлене існування різних народів і культур стає неможливим, коли відбувається переосмислення цілей і задач освіти, з'являється гостра потреба у вихованні полікультурної особистості.

Концептуальна модель полікультурного виховання дітей дошкільного віку в освітньому процесі включає мету – виховання полікультурної особистості, закономірності, що визначають ефективність полікультурного виховання, принципи, методiku полікультурного виховання та якісну характеристику результатів цього процесу.

Ефективність процесу полікультурного виховання забезпечується шляхом впровадження технології, що передбачає відбір змісту, оптимального включення взаємопов'язаних національних культурних компонентів у педагогічний процес; диференційований підхід, орієнтований на психофізіологічні та особистісні особливості дітей дошкільного віку і особливості національної культури, реалізацію виховного освітнього потенціалу національних культур; ознайомлення з національними культурами.

Педагогічна технологія залучення дошкільнят до творчості, звичаїв і традицій інших народів і виховання моральних почуттів вибудовується на основі таких підходів:

- Залучення дітей до різноманітних видів діяльності (спеціально організоване спілкування, навчально-пізнавальна, музична, рухова активність, образотворча, декоративно-прикладна);

- Інтеграція різних видів мистецтв (музичного, танцювального, усної народної творчості, драматизація) з опорою на різні жанри фольклору народів світу;

- Здійснення виховної роботи на основі культури різних національностей;

- Забезпечення активності дітей на всіх етапах розвитку моральних почуттів дошкільнят.

Проблема виховання соціокультурної толерантності в умовах нестабільності суспільства – пріоритетне питання системи освіти. Ще О. Леонтьєв вважав, що дошкільний вік є першим періодом народження особистості та входженням її у соціум. Отже, система дошкільної освіти, зокрема процес виховання, має бути побудований як суб'єкт-суб'єктне середовище, яке зумовлює виховання у дітей толерантності один до одного.

Що являє собою соціокультурна толерантність? Це повага до гідності та цінностей іншої людини, терпіння та прийняття культури, історії і цінностей інших народів.

Особистість розглядається в науці як багатогранні, багатоаспектні якості людини і як єдність пізнавального, емоційно-морального та поведінкового компонентів.

Для того, щоб робота по вихованню толерантності у дошкільнят була плідною, необхідно задіяти великий спектр заходів і різних видів діяльності дошкільнят:

1) проведення свят та інших масових форм, з метою знайомства дітей з культурою і традиціями свого народу та народів світу; театралізовану діяльність дошкільнят за сценаріями, в основі яких казки народів світу;

2) сюжетно-рольові ігри дошкільнят, основною метою яких є освоєння і практичне застосування дітьми способів толерантної взаємодії;

3) народні рухливі ігри;

4) проведення народних свят, наприклад таких як "Масляна, "Різдво" згідно з народним календарем;

5) вивчення народних свят найближчих країн-сусідів, скандинавських народних свят; свят народів англomовного світу, а також Сходу і мусульманських країн;

б) ознайомлення дітей з традиціями народів різних країн;

7) з традиціями святкування Нового Року, Різдва, Пасхи, 1 квітня в різних країнах;

8) ігри-заняття, створені на матеріалів різних казок, з метою вирішення проблем міжособистісної взаємодії в казкових ситуаціях;

9) створення казок та історій самими дітьми; інсценування казок.

Звичайно, формування толерантності відбувається поступово, тому що всі діти різні: одні доброзичливі, активні, інші сором'язливі, треті замкнуті, у кожного свої індивідуальні здібності та особливості.

Одним із провідних пріоритетів виховання дитини є звернення до фольклору, який містить знання про світ та способи ставлення до нього, які склалися у культурно-історичному процесі та представлені в образній, метафоричній формі, доступній для сприйняття дошкільників. Змістом прислів'їв, приказок, казок є сталі образи, які мають певні якісні характеристики, що викликають симпатію або антипатію, а отже, толерантне або не толерантне ставлення до їх носія. Підкреслена увага до специфічних зв'язків світу, звернення до цінностей культури зумовлює становлення толерантного світосприйняття дитини. Виховний потенціал фольклору закладений у глибинних процесах пробудження позитивного ставлення до світу, зафіксованого у лаконічній формі прислів'їв, приказок, казок. Усна народна творчість розкриває гармонію та красу навколишнього світу, ті правила поведінки, які сприяють його збереженню [6].

Фольклорні формули у казках, прислів'ях та приказках створюють і підтримують ритуальність життя і є готовими "схемами переживань", "схемами ставлення до світу", що на думку психологів, дозволяє підтримувати психологічну стійкість дітей. Такі формули стають "ключами", які відчиняють простір культурних сенсів за допомогою знаку та символу. В той же час вони зрозумілі дітям, легко ними сприймаються, тому твори усної народної творчості настільки ефективні у формуванні основ толерантності [4].

У дошкільному віці дітей починають знайомити з фольклором народів світу. Фольклор – одна з найбільш важливих складових історії культури кожного народу. У казках різних народів світу часто зустрічаються загальні ідеї, теми, сюжети, образи. Майже в усіх країнах Європи розповідають казки про Червоний Капелюшок, Сплячу красуню, Попелюшку або пасербицю, яку ображає зла мачуха та її дочки. Але, не зважаючи на спільність ідеї, казки кожного народу своєрідні. У центрі ж казки завжди стоїть герой – сміливий, добрий, хитрий або довірливий.

Казка – це "душа народу". З казками пов'язані перші дитячі уявлення про справедливість, де добро обов'язково перемагає, а зло рано чи пізно, але обов'язково, буде покаране.

Читання народних казок дає основу для організації з дітьми різних видів діяльності. В пізнавальній діяльності відбувається знайомство з географічним місцезнаходженням держави, особливостями природи, клімату, етнографічними та культурними особливостями

різних народів. Творчій напрямком проявляється в обігранні народних казок. Продуктивна діяльність спрямована на знайомство та навчання дошкільнят традиційних видів мистецтва: вишивка, орігамі, ліплення тварин на ін. [6].

Одним із шляхів формування толерантності є також вивчення у дошкільному закладі іноземної мови. Іноземна мова представляється як мова міжнаціонального спілкування у сучасному світі, дозволяє познайомити дітей з життям зарубіжних одноліток, з пісенною та віршованою творчістю, з доступними дітям зразками дитячої художньої літератури мовою, що вивчається. На заняттях діти залучаються до нового соціального досвіду з використанням іноземної мови за рахунок програвання різних ролей в ігрових ситуаціях типових для сімейного, побутового, навчального спілкування.

Все це дозволяє сформувати у дошкільнят розуміння важливості виучуваної іноземної мови як засобу здійснення взаємодії з представниками інших соціумів. Мовне розмаїття та різноманітність культур розглядається в наш час як один з найцінніших елементів світової, європейської та загальноукраїнської культурної спадщини. Навколишній світ багатомовний, знати тільки одну мову вже недостатньо [3].

Таким чином, формування толерантності доцільно починати зі старшого дошкільного віку, оскільки, саме цей вік є сенситивним для виховання моральності та толерантності, саме в цьому віці закладається фундамент для подальшого розвитку особистості дитини. Перспективою дослідження є вивчення актуальних форм роботи з дітьми дошкільного віку у напрямі підготовки до життя й діяльності у широкому поліетнічному просторі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология: учебник для студентов вузов. – М.: Аспект пресс, 2002. – 251с.
2. Арановская Д.М. Зависимость понимания ребенком сказки от ее композиции. Автореф. дис. канд. пед.наук. М.,1944. – 20 с.
3. Асмолов А. Г. Толерантность : различные парадигмы анализа / А. Г. Асмолов // Толерантность в общественном сознании России.- М., 1998.- 135
4. Асмолов А. Историческая культура и педагогика толерантности // Мемориал. 2001., №24, с.61-63.
5. Бойченко В.В. Ідея полікультурності у змісті національної освіти // Науковий вісник Чернівецького університету: Педагогіка та психологія. – Вип. 177. – Чернівці: Рута, 2003. – № 3-4. – С. 40-44.
6. Иванова Н.М. Воспитание толерантности у детей старшего дошкольного возраста. Автореферат. Елец 2012 г.

Черепанова С.Б.

ПОЛИКУЛЬТУРНОЕ ВОСПИТАНИЕ КАК ПРОЦЕСС ФОРМИРОВАНИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ СРЕДСТВАМИ МИРОВОГО ФОЛЬКЛОРА У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Статья посвящена обоснованию целесообразности и необходимости формирования поликультурного сознания и толерантности с самого раннего возраста.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, межкультурный диалог, культурный плюрализм, интеграция культур и народов.

Cherepanova S.B.

POLYCULTURAL EDUCATION AS A PROCESS OF FORMING TOLERANCE BY MEANS OF WORLD FOLKLORE OF PRESCHOOL CHILDREN

The article is devoted to basing of expediency and necessity of forming polycultural consciousness and tolerance since early age.

Key words: polycultural education, intercultural dialogue, cultural pluralism, integration of cultures and peoples.